

ЛІТЕРАТУРА В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КООПЕРАЦІЇ НА СЕЛІ

***Р. Я. Корінець, президент Національної асоціації
сільськогосподарських дорадчих служб України***

Розглянуто можливості художньої літератури як інструменту просування кооперативної ідеї. Аналіз літературних творів, особливо поезій В. Маяковського, переконує, що художні твори, зокрема, створені у формі казки (добро завжди перемагає, перемагає кооперативна ідея), виконують також роль підручника з практичних основ кооперації. Залучення літераторів до просування ідей кооперації у сільській місцевості може дати значний ефект: інформація у формі образів запам'ятовується селянами набагато швидше, глибше, легше, ніж наукові праці. На думку автора, художня література та літератори мають стати складовою частиною сучасної системи інформування сільського населення про сутність кооперації.

Кооператив, кооперативна ідея, інформаційне забезпечення, сільськогосподарська дорадча служба, література, поезія, казка, село, селянин, В. Маяковський, О. Вишня, І. Франко, І. Тобілевич, М. Кропивницький, Б. Грінченко, Н. Кибальчич-Симонова, М. Левитський, М. Кононенко.

Економіст Карл Маркс зазначав, що «теорія стає матеріальною силою, як тільки вона оволодіває масами» [15]. Зважаючи на те, що «в Україні практично зупинився процес створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, а в окремих регіонах вони припинили свою діяльність» [26], кооперативна теорія, кооперативна ідея ще не оволоділа масами і не стала важливим чинником соціально-економічного життя українського села.

Дослідники наголошують [6, 29], що кооперація – це процес добровільного об'єднання зусиль і ресурсів суб'єктів, *зацікавлених* у досягненні певних соціально-економічних результатів, які можна отримати лише, або швидше, за допомогою групових дій. Однак такої зацікавленості може й не відбутися, якщо потенційні його учасники не знайомі з перевагами та вигодами таких групових дій чи навіть не знайомі з предметом кооперації.

Залучивши авторитетних письменників до просування ідей кооперації як «явища незвичайного, явища оригінального» [4], можна досягти значного ефекту: інформація у формі літературних образів запам'ятовується набагато швидше, глибше, легше, ніж наукові трактати. Можливості літератури як частини системи інформаційного забезпечення кооперації на селі, «просування» кооперативної ідеї – головна тема дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукових досліджень щодо відображення у художній літературі проблем кооперації не виявлено. Дуже мало й сучасних літературних творів на цю тему. Вірші Сергія Жадана [9] відображують те ставлення до кооперації, що сформувалося у пострадянському суспільстві: «Я прийшов у цей бізнес з вулиці, ще за со- вка. Я точно знаю, що класова рівність – найбільш нетривка. Я палив кооператорів у вісімдесятих і в дев'яностих бомбив фірмачів. Я ніде не вивчав політекономіку, і сам нікого не навчав». Таке саме ставлення до кооперації зразка 1991 р., неприйняття й нерозуміння її знаходимо у іншого літератора [12]: «Сделаем ревизию всей кооперации. Вычистим под корень в ней мы спекуляцию».

Кредитний споживчий кооператив «Лідер», що в Російській Федерації, вже у нинішній час організував конкурс віршів, присвячений ювілею кооперативу [27]. Звичайно, це не професійна література, однак тут спостерігається зовсім інше ставлення до кооперативів: «Мы в нем рациональный выход видим Из наших сложных жизненных проблем».

У Бюлетені кредитних спілок України знаходимо розділ «Байки від Марічки Зозулі». Байка «Про те, як одна спілка з ліквідністю впоралася» і починається вона так, як і повинні починатися казкові твори: «Була собі одна кредитна спілка...» [3]. Незважаючи на те, що Національна асоціація кредитних спілок України [23] є міцною організацією зі своєю системою професійного консультування та поширення інформації, казка, як форма подачі матеріалу, користується популярністю, оскільки ця рубрика є постійною у зазначеному Бюлетені. Прикладів такої творчості щодо сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні виявити не вдалося.

Кооперація не стала предметом досліджень для нинішньої української художньої літератури. Літератори не створили привабливих образів людини-кооператора, людини в кооперації, кооперативу як важливого суспільного явища, місія якого, за визначенням відомого діяча англійської кооперації Н. Нельсона, – «зробити моральними людей і економічні відносини» [28]. Водночас, органи влади, кооперативні об'єднання, сільськогосподарські дорадчі служби не оцінили належним чином значення літератури, її можливості впливу на формування, перш за все, неформальних інститутів кооперації на селі.

Мета дослідження – через дослідження творів художньої літератури продемонструвати можливості їх використання сільськогосподарськими дорадчими службами, органами влади, кооперативними об'єднаннями в системі інформаційного забезпечення розвитку кооперації на селі, у першу чергу, як джерела інформації про кооперативи та кооперацію для просування ідеї останньої.

Виклад основного матеріалу. Дослідники [7] звертають увагу на те, що в літературі XIX ст., коли на території України зароджувалися кооперативи, були спроби відобразити це явище. Зокрема, описати намагання інтелігенції «творити нові види суспільних взаємин, залишаючись при цьому просвітниками. У своїх спробах організувати селянські кооперативи («Понад Дніпром» І. Тобілевича, «Конон Блискавиченко» М. Кропивниць-

кого, «Нахмарило». Б. Грінченка, «Катерина Чайківна» Н. Кибальчич-Симонової) вони зазнають краху». Ці твори майже невідомі сучасному читачеві, хоча імена їхніх авторів – І. Тобілевич, М. Кропивницький, Б. Грінченко – відомі широкому загалу. А Н.М. Кибальчич-Симонова «на літературному конкурсі 1892 р. одержала першу премію за драму «Катерина Чайківна», яка стала на довгі роки репертуарною п'єсою українського професіонального й любительського театру» [1]. Інформація про друкування авторки закінчується 1917 р. [13].

Причини малої популярності багатьох творів на теми кооперації чітко виклав Іван Франко: «Отже, судячи українське духове життя з тих праць, наукових, белетристичних та публіцистичних, які виходять з-під пера українців чи то в Росії під цензурою, чи в Галичині, бачимо поперед усього розвій думок у теоретичнім, абстрактнім напрямі. Інтереси до абстрактних питань переважають над інтересом до конкретних справ... Ся перевага теорії і залюбовання в теоріях не випадкове явище; воно – ознака глибокого розриву між інтелігенцією й народом і почуття тої інтелігенції, що вона безсила і нічогосінько не може зробити для влєкшення долі того народу. Сей розрив, мов темна прірва, зіває на нас навіть із таких письменних праць українців, що займаються народом, що дишуть гарячою любов'ю до того народу. Прочитайте хоч би статтю про штунду в «Житю і Слові», навіть статтю про артілі. Без сумніву, статті писані людьми, що люблять свій народ, тішаться його поступом, співчують його стражданню. Та що з того? У авторів видно все те, та при тім видно також, що всі свої відомості про дані явища в житті народу вони брали з газет або з уст інших людей. Близької, живої знайомості з народом тут не видно, то й статті при всій цікавості фактів виходять холодні, нема в них того особистого тепла, що надихає всяке слово чоловіка, особисто знайомого з ділом і з людьми» [30].

Підтвердження думки Івана Франка знаходимо у словах керівника вже згадуваного кооперативу «Лідер»: «Наші професійні поети не зацікавилися. Напевно, це нормально: кредитна кооперація, на жаль, тема не поетична. Тому ми хвилювалися, чи відгукнуться люди. Але переживання наші виявилися марними: люди, які здатні розгледіти поезію у буденній роботі кредитного кооперативу, відгукнулися» [27].

Розвій кооперативів в Україні радянського періоду припадає на часи Нової Економічної Політики (НЕП). Глашатаєм кооперації серед літераторів був Володимир Маяковський. У праці «Як робити вірші» він пише: «Двічі два чотири» – само по собі не живе і жити не може... Треба зробити цю істину такою, що запам'ятовується ..., треба показати її непохитність на низці фактів (наприклад, зміст, тема)... Здається, вірші «Виходжу один я на дорогу...» – це агітація за те, щоб дівчата гуляли з поетами. Одному, бачте, нудно. *Ех, дати б такої сили вірша, що кличе об'єднуватися в кооперативи!*» [17].

Із цих позицій показовим є твір В. Маяковського, «Сказка про купцю націю, мужика и кооперацію» [21]. Форма казки зорієнтована, передусім, на сприйняття змісту сільським населенням. Форма подачі матеріалу

дає змогу використовувати елементи народних пісень, частівок, словесні повтори, казкові образи, що легко сприймаються селянами, для яких від народження це було частиною життя. Така легкість посилюється використанням щоденної лексики селян: на фоні «полей зеленешенок», «лесов дремучих» важка праця, де «Одному Петру не поднять весь труд, и один Семен не на всё умен». І вихід із ситуації простий і зрозумілий кожному: «...у нас испокон веков хоть неписаный есть закон таков, Если ладят где дело дельное, то работа кипит там артельная. Где один весь год ходит топчется, там концы сведет разом общество». Тобто, для селянина кооперація є історично близькою: «Про обычай тот думал, братцы, я. Нам давно сродни кооперация».

Герой роману Михайла Булгакова наголошував на тому, що «разруха не в клозетах, а в головах» [2]. В. Маяковський ту саму думку викладає, використовуючи образи, ситуації із сільського життя: «Наша бедность-то, как поля, ползет. В голове у нас темный лес растет». Цією ситуацією – незнанням, темністю – користуються «купчина», який «обзаведшись своей частной лавочкой, он товар продавал с понабавочкой. По копейке да по рублику обирал деревенскую публику». Змальована далі картина повністю ідентична сьогоденню: селянам часто нікому продати свій товар, окрім перекупника, який «закупает хлеб в свой большой лабаз. Продавал мужик, хоть и нехотя, да ведь некуда больше ехать-то». При цьому, «цена у купцов уговорена. Перешепчутся, переглянутся, барыши в их руках и останутся». Тоді як і нині переробник зерна «на муку молол, хлебы делаая, наживал на том сотни целые». А дещо від образу нинішньої торгівлі зерном вертикально інтегрованими компаніями далі: «Ну, а третий брат жил с меньшими в лад: хлеб в корабль грузил, за моря возил. Воротил старшой миллионями». У такій простій формі зображено практично весь маркетинговий ланцюг виробництва та збуту зерна. Якщо склалася така ситуація, то чому ми не змінюємо її, – дивується автор: «Коль работают артелью умели мы, то чего ж торговать не артелями?». Адже тут нічого складного: «Закупив товары, стены выбелив, не дадим торгашам нашей прибыли».

У активних кооперативів, якщо змінювати ситуацію, з'явиться чимало ворогів, у тому числі й неявних, які, задля власної вигоди, намагатимуться «очолити» кооперативний рух, щоб дискредитувати його. Автор малює образ купця, який влізає «без мыла в правление», щоб, «добившись доверья и почести», розвалити його. І тоді станеться те, що має статися: «И пошла гулять злая славочка: захирела, мол, наша лавочка». Звичайно, як і у будь-якій казці добро перемагає зло. Автор закликає: «...Международный день кооперации. Этот праздник на селе справим прочих веселей». При цьому слід не тільки веселитися, а й вчитися: «Словно море волнами скорыми, все село кипит разговорами. Ораторы, кооператоры, расскажите, как купить плуги, тракторы».

Про те, як за допомогою кооперативу створюється додана вартість, автор розповідає словами членів кооперативів. Про збутовий кооператив: «Я бы сам и не силен за границу сплавить лен, да, дождавшись лучших

цен, мне его продал «Льноцентр». Про переробний кооператив: «Мы б на грече потеряли не одну полушку, да открыл нам «Сельсоюз» рядом крупорушку». Про поставальницький кооператив: «По цене оптовой купим гвозди, косы, спички. Эх, коса дешева, хоть узоры вышивай». Створюючи привабливий образ кооперативу, автор постійно закликає селян вчитися кооперації: «Чтобы эти разговоры стали прочным делом, в потребительской торговле нужно быть умелым». Вихід один: «За нуждою злых годин, жизнь чтоб взвидеть дивною, к ней дорогою иди кооперативною».

«Сказка про купцову нацию, мужика и кооперацию» є прекрасною «агіткою» з одного боку й, водночас, невеличким практичним посібником із сільськогосподарської кооперації, що написаний найбільш доступною для розуміння тодішнім сільським населенням мовою – мовою казки.

На особливу увагу заслуговують «Кооперативные плакаты» В. Маяковського [18]. За революційною патетикою бачиться добре продуманий, як і у попередньому творі, поетичний підручник з практичних основ кооперації. Ось так подаються вигоди від кредитної кооперації: «Даст ссуду частный торговец, после крестьян стрижет, как овец. Кооперация крестьянскому люду дает на выгодных условиях ссуду». А так від кооперації при обробітку землі: «В одиночку, в поту и мыле, древней сошкой перепашиваем луг. Через кооперацию трактор осилим, а не то, что плуг!».

У поезіях роз'яснюються також принципи організації кооперативів, ціноутворення у кооперативі. Про принцип добровільного членства у кооперативі: «В кооперациюходишь не по принуждению, а только собственной выгоды ради». Щодо ціноутворення та розрахунків за продукцію: «При сдаче хлеба задержек нет. Сейчас оплачивают по средней цене». Про суспільне значення кооперативів: «Кроме этого, хлеб, тобою отданный, не спекулянт жрет, а ест голодный. Чтоб польза была республике и тебе барыши – урожай кооперативам сдать реши».

Поезії В. Маяковського розміщувалися на плакатах, що значно підсилювало їхню дію через візуалізацію. В. Маяковський був ще й художником, який працював над «Вікнами сатири РОСТА» – серією плакатів, створених поетами і художниками, які працювали у системі Російського телеграфного агентства (РОСТА) [24]. Тобто, поезії й плакати замовлялися від імені держави.

В. Маяковський простою і зрозумілою для селян мовою весь час пояснює, чому необхідно об'єднуватися у кооперативи: «Не счастье в стране хозяйств распылённых, что ни деревня – нужда видна. И тут и там не хватает силенок: одна лошаденка, коровенка одна. Так крестьянин и кружится белкой, едва зарабатывая на прокорм. Никак от формы хозяйства мелкой ему не подняться до высших форм. На крупное хозяйство легко б опираться, скорей бы изжить тяжелые дни, если повсюду в кооперацию мелких хозяев объединить!» [18]. Тема актуальна для нинішнього села, коли «понад 70 % трудомісткої сільськогосподарської продукції повсякденного споживання – картоплі, інших овочів, фруктів, молока та м'яса виробляється в особистих селянських і фермерських господарствах та фізичними особами» [26].

В іншому прикладі [18] йдеться про кооперацію громад двох сіл. В обох селах не те, що трактора – плуга не знали, «шкрябая землю сохой». Там жив перекупник Патрикей, який «зерном зашибал ... деньгу», а й «закупал на корню и лен и пеньку, ничему из деревни не давал выхода» і був «страшный противник всяких организаций кооперативных». Йому намагається протистояти активіст бідняк Єрмила. Однак, «Да и что Ермил: крысы бедней. Хоть и тому верь не ахти-то, ну, а все ж, Патрикею видней, он, вишь, церковный ктитор!» Цими рядками автор підкреслює ще один важливий момент для кооперації – питання лідерства та довіри до тих, хто пропагує кооперативну ідею. І ось тут у процес втручається, говорячи сучасною мовою, сільськогосподарський дорадник – кооперативний інструктор: «Приехал однажды на коньке вороном (пришлось порядочный сделать крюк-то) сельскохозяйственный агроном – кооперативный инструктор». Варто звернути увагу на те, що сто років тому за кошт держави утримувалися кооперативні інструктори (дорадники), які доносили знання про кооперацію до селян. Нині ж, незважаючи на визнання державою, що «формування кооперативного сегмента аграрного ринку стримується ... відсутністю кваліфікованих кадрів – організаторів кооперативного руху, недостатньою обізнаністю селян у перевагах об'єднання зусиль на умовах кооперації» [26], нічого подібного нема. Звичайно, «чем объяснить в хозяйстве застой, и как с тем застоєм справиться» покликані сільськогосподарські дорадчі служби, однак їхня державна підтримка є мінімальною або відсутня зовсім. Можливо, теперішнім українським селянам варто скористатися порадою В. Маяковського: «Если не бывал у вас инструктор-кооператор, требуйте его – немедленно!».

Пройде небагато часу й ставлення до кооперації у радянської влади дуже зміниться. А поки що НЕП і заклики кооперативного інструктора: «Скупщика руку укоротив (уж очень она во тьме длинна), производственный кооператив организуем немедленно». Далі у поетичній формі викладаються методичні рекомендації зі створення кооперативу: «Пятьдесят хозяев – никак не менее, а больше лучше, – хоть сто, хоть двести, собирайте разум, труд и умение, организуйтесь вместе. Подсчитайте точно силы свои, учтите трудоспособность каждого заранее, да и собирайте товарищеские паи, да и открывайте общее собрание. ...В долгий ящик не откладывая дела, написали заявление, форма – проста. И без задержки из земотдела получили зарегистрированный устав».

До теми кооперації В. Маяковський звертався ще не раз: «Рассказ о том, путем каким с бедою справился Аким» [20], «Рассказ литейщика Ивана Козырева о вселении в новую квартиру» [19], «Запасливый кооператор» [16] та інші. Усі вони побудовані у класичному стилі казки: добро завжди перемагає, перемагає кооперативна ідея.

Дослідники [10] звертають увагу на Постанову Колегії Народного комісаріату робітничо-селянської інспекції УРСР «Про літературу для села» від 9 лютого 1925 року, після виходу якої в Україні активізувало свою роботу видавництво «Книгоспілки»: тут друкувалися не тільки сільськогосподарські книги, а й, наприклад, «П'єси про кооперативне життя» Б. Мамон-

това. Після одержавлення кооперації у СРСР зникла потреба у «просуванні» кооперативної ідеї. Кооперативи, перетворені фактично у державні організації, у літературних творах якщо і згадуються, то з гумором, іронією чи в сатиричному стилі. Прикладом такої сатири над радянськими кооперативами є написана у 1930 р. п'єса Андрія Платонова «Шарманка» [25].

Кооперація стала особливою темою творчості Остапа Вишні [4]. Ці твори – фейлетони, автор називав усмішками. У них тонко й образно замальовувалися проблеми кооперації. В усмішці «Ну що ж – регульньом!» (1920) автор через іронію демонструє стурбованість нерівноцінністю обміну праці селянина на промислові товари: селянин на пуд жита може купити у коопторзі не штани, а тільки ґудзик до них. Кооперативна тема звучить і в інших збірках – «Вишневі усмішки сільські», «Вишневі усмішки кримські» (1925), «Щоб і хліб родив, щоб і скот плодився», «Лицем до села» (1926), «Вишневі усмішки кооперативні» (1927). Більшість цих творів не відома широкому загалу, оскільки у 1934 р. Остап Вишня «зізнався», що здійснював контрреволюційну роботу на літературному фронті та був засуджений до розстрілу, який замінили 10 роками ув'язнення [5].

Чимало літераторів минулого підтримували кооперативний рух, самі ставали учасниками кооперативних процесів, були громадськими дорадниками у цій справі. У 1883 р. Іван Франко приїздить до Коломиї, щоб переконати письменника, публіциста, громадського діяча Михайла Павлика закласти хліборобську артіль у Станіславові [8]. Про працю Миколи Левитського – адвоката і літератора, кооператора, – Іван Франко писав: «Єлисаветград за останні десятиліття став центром своєрідного селянського руху; заснований адвокатом Миколою Левитським, цей рух мав на меті організацію сільських господарських спілок і поряд із суто економічними перевагами викликав також пожвавлення національного почуття» [11]. Поет і прозаїк Мусій Степанович Кононенко (1864–1922), чия діяльність пов'язана з Полтавщиною, працював інструктором кооперації, видав книжку «Кооперативи Лубенського повіту», був обраний членом правління Полтавського кредитного союзу кооперативів (Союзбанку) [22]. Перелік літераторів-кооператорів минулого можна було б продовжувати. Однак у новітній українській літературі знайти таких прикладів не вдалося.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасні літератори не є учасниками кооперативних процесів, практично не цікавляться ними і, як наслідок, тема кооперативів не знаходить відображення у творах художньої літератури, незважаючи на інноваційність кооперації для новітньої України. Виняток – творчість літераторів-любителів [14], які практично пізнали переваги кооперації, її значущість для суспільства. Така ситуація потребує подальших досліджень. Водночас, можна зробити припущення про причини такого стану.

Низька соціальна значущість кооперативів – вони не стали спільним явищем, яке б цікавило як літераторів, так і читачів. У такому випадку складно радити літераторам писати про кооперацію. Залишається для просування ідеї використовувати літературні твори минулого.

Літератори надто мало цікавляться кооперацією, не можуть «зійти з літературного Олімпу», щоб оцінити значущість явища. За таких обставин, органам влади, сільськогосподарським дорадчим службам, кооперативним об'єднанням варто стимулювати участь літераторів у кооперативному процесі: ознайомлювати їх зі здобутками кооперативів, проблемами, демонструвати досвід особистостей, їхній шлях до кооперації та після вступу до неї. Все це могло б лягти в основу художніх творів.

Літераторам потрібен «вихідний матеріал» для творчості. Таким матеріалом для письменників і поетів часто стають дописи в газетах, публіцистичні нариси тощо. Тому сільськогосподарським дорадникам, кооперативним об'єднанням слід активніше співпрацювати із журналістами та письменницькими організаціями. Видається доцільним проводити літературно-публіцистичні конкурси, головною темою яких була б кооперація у сільській місцевості. Результатами таких конкурсів могли б стати видання на тему кооперації. Вони мають бути подібними до поезій В. Маяковського чи казок Бюлетеня кредитних спілок України – влучними, простими й зрозумілими. Оскільки їх підготовка, друк та розповсюдження є справою витратною, без державної підтримки не обійтися. Тому державі необхідно стимулювати такі процеси, зокрема, через включення підготовки та розповсюдження таких видань до переліку соціально спрямованих дорадчих послуг.

І, найголовніше: щоб кооперативна ідея оволоділа масами, основою відродження кооперації в українському селі має стати системний, програмний підхід до інформування сільського населення, насамперед, про зміст кооперації, кооперативну ідею. Без таких знань не можна сподіватися на успіх. У цьому можуть допомогти як давні, так і сучасні кооперативні міфи, легенди, казки, історії. Важливим союзником у їхньому створенні можуть стати література й літератори як навід'ємна частина системи інформаційного забезпечення розвитку кооперації на селі, діяльності сільськогосподарських дорадчих служб.

Список літератури

1. Булгак О. В. 8 травня. Пісня, співана в журбі : до 130-річчя від дня народження Н. К. Кибальчич (1878–1914). [Електронний ресурс] / О.В. Булгак. – Режим доступу : <<http://dlib.eastview.com/browse/doc/13430317>>
2. Булгаков М. А. Собачье сердце. [Електронний ресурс] / М.А. Булгаков. – Режим доступу : <<http://ilibrary.ru/text/10/p.1/index.html>>
3. Бюлетень кредитних спілок України. №6 (34) листопад-грудень 2010 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.ukrcu.kiev.ua/bulletin/34.pdf>>
4. Вишня Остап (Губенко Павло Михайлович). Твори: в 4 т. / Вишня Остап; редкол. : І.О. Дзеверін (голова) та ін. – К. : Дніпро, 1988.
5. Вишня Остап. Життєпис. [Електронний ресурс] / О. Вишня. – Режим доступу : <<http://www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=344>>
6. Вісин В.В. Сутність терміну «кооперація»: ретроспективний аналіз визначень теоретиків і практиків кооперативного руху. [Електронний ресурс] / В.В. Вісин, Т.М. Вісина, В.І. Ліщук. – Режим доступу : <www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_etel/2011_8/8.pdf>

7. Гаев Таня. Українська література XIX ст. (розгорнені конспекти лекцій) [Електронний ресурс] / Т. Гаев. – Белград; 2008. – Режим доступу : <http://www.ukrajinistika.edu.rs/preuzimanje/pdf/predavanja/Ukrajinska%20knjizvenost%20III%20%20predavanja.pdf>
8. До 150-річного ювілею Миколи Левитського. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://olexrda.at.ua/news/2009-04-07-174>
9. Жадан Сергій. Нові вірші. / [Електронний ресурс] / Жадан Сергій. – Режим доступу : <http://liva.com.ua/zhadan-new-poems.html>
10. Земзюліна Н. І. Культурно-освітня діяльність кооперативних установ України в 20–30-рр. XX ст. / Н. І. Земзюліна // Вісник Львівської комерційної академії. – Львів, 2009.
11. Іван Франко і Коломия : хроніка перебування в покутській столиці [Електронний ресурс] / І. Франко. – Режим доступу : <http://lib.if.ua/franko/1312192745.html>
12. Кизуб-Алтухова. Третий путь. Сборник стихов. [Электронный ресурс] / Кизуб-Алтухова. – Режим доступа : <http://www.stihi.ru/2011/03/28/8467>
13. Книга в Україні, 1861–1917 : Матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 8, ч. 1 “К-Кн.” / НАН України. Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського ; укладачі С.Й. Петров, С.С. Петров ; наук. ред. В.Ю. Омельчук. – К., 2006. – 406 с.
14. Лаврентьев Николай. О кооперации. [Электронный ресурс] / Н. Лаврентьев. – Режим доступа : <http://www.chitalnya.ru/work/153360/>
15. Маркс К. К критике гегелевской философии права. / [Электронный ресурс] / К. Маркс. – Режим доступа : http://www.marxists.org/russkij/marx/1844/philosophy_right/01.htm
16. Маяковский В.В. Запасливый кооператор. [Электронный ресурс] / В.В. Маяковский. – Режим доступа : <http://mayakovskiy.ouc.ru/zapas-kooperator.html>
17. Маяковский В.В. Как делать стихи? [Электронный ресурс] / В.В. Маяковский. – Режим доступа : <http://www.stihi-rus.ru/1/Mayakovskiy/200.htm>
18. Маяковский В.В. Одна голова всегда бедна, а потому бедна, что живет одна. [Электронный ресурс] / В.В. Маяковский. – Режим доступа : <http://mayakovskiy.ouc.ru/odna-golova-vsegda.html>
19. Маяковский В.В. Рассказ литейщика Ивана Козырева о вселении в новую квартиру. [Электронный ресурс] / В.В. Маяковский. – Режим доступа : <http://v-mayakovsky.com/stihi-1928.html>
20. Маяковский В.В. Рассказ о том, путем каким с бедою справился Аким. [Электронный ресурс] / В.В. Маяковский. – Режим доступа : <http://mayakovskiy.ouc.ru/rassk-o-beda-akim.html>
21. Маяковский В.В. Сказка про купцову нацию, мужика и кооперацию. [Электронный ресурс] / В.В. Маяковский. – Режим доступа : <http://mayakovskiy.ouc.ru/skazka-pro-kupcov.html>
22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://histpol.pl.ua/pages/content.php?page=2069>
23. Національна асоціація кредитних спілок України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrcu.kiev.ua/unascu/activities.htm>
24. Окна Сатиры РОСТА. / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://enc-dic.com/enc_moscow/Okna-satir-rosta-1373
25. Платонов А.П. Драматические произведения. [Электронный ресурс] / А.П. Платонов. – Режим доступа : http://imwerden.de/pdf/platonov_dramaturgija.pdf
26. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслу-

говуючих кооперативів на період до 2015 року» від 3 червня 2009 р. № 557. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/557-2009-%D0%BF>

27. Стихи о кредитном кооперативе «Лидер». / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.credit-union.ru/cooperation/notes/5.html>

28. Фигуровская Н.К. П.А. Кропоткин о кооперации. [Электронный ресурс] / Н.К. Фигуровская. – Режим доступа : <http://oldcancer.narod.ru/150PAK/2-11Figurovskaya.htm>

29. Фінаншина Г.В. Механізм удосконалення сільськогосподарської кооперації: сутність, структура та особливості функціонування [Електронний ресурс] / Г.В. Фінаншина. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/vzhnau/2011_1/170.pdf

30. Франко І.Я. Між своїми. Епізод із взаємин між галичанами й українцями 1897 р. [Електронний ресурс] / І.Я. Франко. – Режим доступу : <http://www.myslenedrevo.com.ua/studies/franko/mosaic/30.html>

Рассмотрены возможности художественной литературы как инструмента продвижения кооперативной идеи. Анализ литературных произведений, особенно стихов В. Маяковского, убеждает, что художественные произведения, в частности, созданные в форме сказки (добро всегда побеждает, побеждает кооперативная идея), выполняют также роль учебника практических основ кооперации. Привлечение литераторов к продвижению идей кооперации в сельской местности может дать значительный эффект: информация в форме образов запоминается крестьянами гораздо быстрее, глубже, легче, чем научные труды. По мнению автора, художественная литература и литераторы должны стать составной частью современной системы информирования сельского населения о сущности кооперации.

Кооператив, кооперативная идея, информационное обеспечение, сельскохозяйственная консультационная служба, литература, сказка, деревня, крестьянин, В. Маяковский, О. Вишня, И. Франко, И. Тобилевич, И. Кропивницкий, Б. Гринченко, Н. Кибальчич-Симонова, М. Левитский, М. Кононенко.

Imaginative literature was considered as a tool to promote the cooperative idea. Analysis of V. Mayakovsky literature, in particular fairy tales (Good conquers Evil, the idea of cooperative defeats), can function as a textbook of practical basis of cooperation. Attracting writers to promote the ideas of cooperation in rural areas can give a considerable effect: The farmers memorize information in the form of images much faster, deeper, better than research papers. According to the author, imaginative literature and writers should become a constituent part of modern system of information for rural population about the cooperatives nature.

Cooperative, cooperative idea, information provision, agricultural extension service, literature, fairytale, village, farmer, V. Mayakovsky, O. Vyshnya, I. Franko, I. Tobilevych, M. Kropyvnytsky, B. Hrinchenko, N. Kybalchych-Simonova, M. Levytsky, M. Kononenko.